

Ивелин Иванов

**БЪЛГАРСКИЯТ ПЪТ И ЛАТВИЙСКИЯТ
ПЪТ ПРЕЗ ЕСЕНТА НА 1918 г.**

Ivelin Ivanov

**THE BULGARIAN ROAD AND THE LATVIAN ROAD
IN THE AUTUMN OF 1918**

Abstract: *The paper aims at the Balkan and the Baltic regions in a comparative approach analyzing the Bulgarian and the Latvian position in the great military conflict and European politics in the autumn of 1918. The analysis is focused on the final stage of World War I when both Bulgarians and Latvians were actively involved in great campaigns suffering heavy human and material losses.*

Keywords: *World War I; Thessaloniki Armistice; German Baltic Duchy; independent Latvia.*

Лятото и есента на 1918 г. са известни с поредица от драматични и знакови събития, довели до края на Първата световна война. Българи и латвийци участват активно в тези бурни събития и често играят важна роля в голямата военно-политическа игра. В този сравнително кратък, но динамичен период от няколко месеца изгъкват две събития с особено значение. Това са пробивът на Южния фронт от войските на Антантата от 15 септември, последван скоро от Солунското примирие от 29 септември 1918 г., и провъзгласяването на латвийската независимост на 18 ноември 1918 г. Значението на тези събития може да бъде анализирано не само от гледна точка на участието на българи и латвийци в Първата световна война, но и в контекста на модерната европейска история.

Българи и латвийци влизат в Първата световна война по различно време и в твърде различни политически и военни реалности. Общозвестно е, че Първата световна война трябва да се разглежда в контекста на Югоизточна Европа (и България) като конфликт, който започва през 1912 и продължава до 1918 г. [Malešvić, S. 2012, pp. 32–33]. Началото е поставено от Първата балканска война от 1912–1913 г., в която съюзе-

ните България, Гърция, Черна гора и Сърбия триумфират над Османската империя [Helmreich, E. 1966, pp. 53–56; Hall, R. 2000, pp. 32–38; Chadwick, E. 1999]. Скоро след края на този военен конфликт избухва Втората балканска война от 1913 г., в която България е изправена срещу бившите си съюзници, подкрепени от турски и румънски войски. Струва си да се отбележи, че никоя от балканските държави не приема Букурещкия мир от 28 юли (10 август) 1913 и последвалия Цариградски мир от 16 (29 септември) 1913 г. като трайно решение на балканските конфликти. Българското общество, правителство и армия също са настроени за военен реванш в близко бъдеще. Конфликтът се разгаря с нова сила в годините на Първата световна война, в която Гърция, Черна гора, Румъния и Сърбия избират съюз с Антантата. Сред балканските страни само България избира да се присъедини към каузата на Централните сили и то след продължителен и силен натиск от двата воюващи лагера.

През 1915 г. Галиполската кампания срещу Османската империя прави България особено ценна, тъй като българско нападение от север може да осигури успех на Антантата. Успешното изпълнение на такъв военен план би осигурило поражението на Османската империя и би отворило морски комуникации с Руската империя. До лятото на 1915 г., след очевидния провал на Антантата при Галиполи и германските победи на Източния фронт България прави своя избор. На 15 септември правителството обявява мобилизация и през следващия месец започва военни действия срещу Сърбия в тясно сътрудничество с Централните сили. Комбинираните австро-унгарски, български и германски атаки скоро поставят Сърбия в критично положение. През ноември и декември 1915 г. остатъците от сръбската армия се оттеглят в смъртоносен марш на югозапад през Албанските планини към Адриатическо море. В крайна сметка оцелелите от това изпитание намират убежище на гръцкия остров Корфу. След това с френска помощ те са насочени към фронтните линии на Балканите, където се бият до края на войната. Въпреки че са точни в планирането на първите кампании, българското правителство и генерален щаб не предвиждат последващата намеса на британски и френски сили. На 7 октомври войски на Антантата се появяват в пристанището на Солун по покана на гръцкия премиер Елевтериос Венизелос. Първоначалният план е тези войски да се придвижат на север, за да помогнат на победената и отстъпваща сръбска армия, но при това се натъкват на настъпващата българска Втора армия. Българите спират британците и французите в поредица от сражения по двата бряга на река Вардар и през декември 1915 г. ги принуждават да се оттеглят на гръцката граница.

Това е решаващ момент за България, който на практика определя събитията на Балканите до края на Първата световна война. Присъствието на големи сили на Антантата по южната граница представлява значителна опасност. Елиминирането на тази заплаха означава, че за българите войната е приключила, но германците отказват да подкрепят предложената операция за изтласкване на англо-френските войски в Солун поради политически и стратегически причини [Von Ludendorff, E. 1919, p. 368]¹. За българското върховно командване е трудно, практически невъзможно да игнорира германската позиция, поради силната зависимост от немската икономика, финанси и най-вече военни доставки. В резултат на това българите неохотно приемат германските искания за спиране на гръцката граница [Hall, R. 1996, pp. 266–268; Von Falkenhayn, E. 1920, p. 216]. Българското спиране позволява на Антантата да установи отбранителни позиции в Северна Гърция в началото на 1916 г. и тази окопна война продължава до есента на 1918 г. Така българите пропускат възможността за бърза кампания, която те успешно прилагат в Балканските войни и в началото на участието си в Първата световна война.

През 1918 г. материалните условия и жизненият стандарт в България и на Солунския фронт се влошават и решимостта на българите пада. След три години на военни и материални усилия България е на ръба на икономически срив и вътрешни безредици [Dimitrova, S. 2013, pp. 15–16]. Сред причините за тази криза е фокусирането на Германия върху Западния фронт. В края на 1917 г., подготвяйки се за голямо настъпление на Запад, немците предислоцират повечето от военните си части и голяма част от оборудването си от Южния към Западния фронт. Не на последно място, в края на 1917 и през 1918 г. германската стратегия е преориентирана и към Балтийския регион, включително латвийските земи. Това допълнително отклонява ресурси и войски и положението на българските войски се усложнява. Воювайки на два

¹ На първо място, съображенията са, че сблъсък със силите на Антантата на гръцка територия биха поставили гръцкия крал Константин I – зет на германския император Вилхелм II, в трудно политическо положение. Всъщност ситуацията в Гърция се променя в началото на октомври, тъй като неутралното правителство е сменено с ново, ориентирано към Антантата. Освен това германците разбират, че потенциален фронт на север от Солун може да привлече значителен брой войски от Антантата, които в противен случай могат да бъдат използвани на Западния фронт. Командващият германските сили Ерих фон Фалкенхайн по-късно пише в мемоарите си, че перспективата за изтласкване на Антантата обратно към Солун би освободила българите от всякаква пряка опасност, но това би било съмнително предимство за общия ход на война.

фронта – Южния и Добруджанския фронт, българската държава и армия са на границата на силите си.

Българското върховно командване предупреждава фелдмаршал Паул фон Хинденбург, че полевата армия не е в състояние да се съпротивлява успешно на мощна атака, и моли за по-голяма германска помощ, но напразно [Von Hindenburg, P. 1920, p. 404]. Българите разбират, че са в тежко положение и че войната няма да бъде спечелена на Македонския фронт, но може да бъде загубена там. На 14 септември 1918 г. след продължителна и успешно прикрита подготовка френските и сръбските сили предприемат мащабно нападение над българските позиции при Добро поле, в средата на Южния фронт. След двудневни масивни артилерийски и газови атаки и тежки боеве българските позиции са прегазени и българските войници започват да отстъпват в безпорядък [Minchev, D. 2005, p. 133; Hall, R. 2010, pp. 92–93]. Дезорганизираны войнишки тълпи се придвижват на север, решени да накажат политиците в София [Bell, J. 1977, p. 120]. По този начин при липсата на ефективна помощ от Централните сили българското правителство е принудено да търси самостоятелен изход от войната. В Солун е изпратена делегация за преговори с посредничеството на американския генерален консул в София [Mamatey, V. 1953, pp. 252–254; Петков, П. 1970, с. 79; Димитрова, С. 1998, с. 57]. За съжаление българите са в много слаба позиция и приемат всички условия на Антантата, включително свободното преминаване на войски през българска територия, както и британската и френската окупация на някои стратегически точки в страната. Също така България се съгласява да прекрати отношенията с Централните сили и да започне репатриране на военнопленници. Споразумението за примирие с Антантата е подписано на 29 септември и България се оказва първата от Централните сили, излязла от войната. Струва си да се отбележи, че след Първата световна война някои германски генерали обвиняват българите за краха на Централните сили през есента на 1918 г.² На пръв поглед тези обвинения звучат логично, но истината е, че индикациите за близкия колапс на Южния фронт са добре известни както на българското, така и на германското върховно командване още през лятото на 1918 г.

Въпреки ограничените си човешки и материални ресурси, България изигра твърде важна роля в Първата световна война. В продъл-

² След войната генерал Ерих Лудендорф изразява позицията, че Германия не е била достатъчно силна, за да задържи Западния фронт и в същото време да установи на Балканите германски фронт, който да замести българския след пробива при Добро поле в края на септември 1918 г. Паул фон Хинденбург споделя подобно мнение и оценка на ситуацията в своите мемоари.

жение на почти три години по-голямата част от Българската армия, подсилена с австро-унгарски, германски и за известно време османски части, задържа големи сили на Антантата северно от Солун. Българите допринасят също за поражението и окупацията на Румъния през 1916–1918, но тези усилия се оказват непосилни на фона на ограничените ресурси на българската държава. В навечерието на битката при Добро поле българите достигат върха на общата си мобилизация с 878 000 военнослужещи, от които 697 000 военни, т.е. практически всеки мъж в мобилизационна възраст е на фронта [Марков, Г. 2006, с. 288].

Насочвайки вниманието си на север, към балтийските земи, бих отбелязал, че българското поражение от септември 1918 г. и последвалото много скоро излизане на Австро-Унгария, на Османската империя, а малко след това и на Германия, създават до благоприятни условия за обявяване и признаване на латвийската независимост в края на същата година. Несъмнено събитията от Южния фронт, българското поражение и Солунското примирие от 29 септември не са в пряка връзка с независимостта на Латвия, но определено са един от основните военни и политически фактори, оказали влияние върху ситуацията в Балтийския регион в периода септември–ноември 1918 г. Подобно на българите, чието бъдеще се решава на Южния фронт, съвременната латвийска история е пряко следствие от действията на Източния фронт през годините на Първата световна война.

С напредването на Първата световна война Източният балтийски регион се оказва поле на сблъсък между руската и германската армия. Приоритетът на германското Върховно командване през 1915 г. е помощ за австро-унгарските сили с цел бързо изваждането на Русия от войната, изпреварвайки италианското влизане и същевременно удържайки ситуацията на Западния фронт. За да отклонят вниманието от подготовката за предстоящото настъпление в Галиция, на 26 април 1915 г. немците започват настъпателна операция с дванадесет дивизии към Рига. Тъй като Рига и комуникациите през пристанището са от решаващо значение, руската Ставка полага значителни усилия за спиране на германската офанзива. В резултат от това в началото на май 1915 г. фронтната линия се установява на запад от Рига, започвайки от морския бряг между Лиепая и Вентспилс, достигайки до река Вента, река Дубиса и вливането и в река Неман. През тези първи месеци на войната Балтийският регион е в периферията на основните операции [Parrot, A. 2002, pp. 132–134]. Докато през пролетта на 1915 г. германците са окупирали само малка част от Югозападна Латвия и части от Западна Литва, до края на септември те поемат контрола над цяла Литва и около половината от днешна Латвия. Фронтните линии остават поч-

ти статични до януари 1917 г., което напомня за ситуацията на Южния (Солунски) фронт в периода 1916–1918 г.

Забележителен момент в историята на военните операции на Източния фронт е формирането на Латвийския стрелкови корпус известен като *Латвийските стрелци*. До април 1915 г., когато германската армия настъпва на латвийска територия, видни латвийци, начело с Янис Голдманис, използват позициите си в Руската дума, за да призват за създаване на изцяло латвийски батальони. След значителните немски успехи, Руското върховно командване одобрява искането и на 19 юли 1915 г. императорът издава указ за сформирание на *Латвийския стрелкови корпус*. В резултат на драматичните събития, военната пропаганда и нарастващия латвийски национализъм първите доброволци се записват в Рига на 12 август. Формират се общо осем бойни и един резервен полк, които се сражават в руската армия срещу германците на позиции по поречието на река Даугава в продължение на две години – от 1915 до 1917 г. През декември 1916 и януари 1917 г. латвийските стрелци търпят тежки загуби през т.нар. *Коледна офанзива*. На 7 януари 1917 г. руската Дванадесета армия започва настъпателна операция, известна като Битката при река Аа, на запад от Рига. Понасяйки тежки загуби, латвийските стрелци успяват да пробият германската отбранителна линия, но усилията им се оказват напразни, тъй като пробивът не е подкрепен с резерви. Германските контраатаки започват на 22 януари 1917 г. и продължават до края на месеца, но руснаците и латвийските стрелци запазват своите позиции [Parrot, A. 2002, p. 137]. Жертвите включват 9000 латвийски стрелци – около една трета от общия състав на корпуса по това време. Въпреки че тази операция укрепва руските позиции в околностите на Рига, тя няма стратегическа цел и значение. Подобно на последствията от пробива на българските линии през септември 1918 г., последван от бунтовна вълна срещу българското правителство и военно командване, тежките жертви сред латвийските стрелци водят до силно негодувание срещу командването на 12-та армия и срещу руския цар³. Протестната и революционна война в Русия, проявила се в стачката от 22 януари 1917 г., води до Февруарската революция, а император Николай II абдикира на 15 март 1917 г. [Parrot, A. 2002, p. 138].

Следващата, 1918 г. също бележи драматични събития за латвийците. В отговор на спирането на мирните преговори в Брест-Литовск немците започват нова мащабна операция на 18 февруари 1918 г. Преодолявайки слабите руски части, немските войски бързо окупираат зна-

³ Интересно е да се отбележи, че командващ XII руска армия по това време е бившият български, но преминал на руска служба, генерал Радко Димитриев.

чителни територии, напредвайки до 240 км. До 3 март 1918 г., когато окончателно е подписан договърът от Брест-Литовск, германците установяват контрол над цяла Латвия [Parrot, A. 2002, p. 140]. Тези събития скоро създават предпоставки за силна национална вълна, насочена както срещу немската окупация, така и срещу руския контрол.

Излизането на Русия от Първата световна война с договора от Брест-Литовск не слага край на военните действия в Балтийския регион. Всъщност през 1918–1920 г. латвийците са изправени пред огромни препятствия в стремежа си към самоопределение поради силното немско военно присъствие [Laserson, M. 1943; Sullivan, Ch. 1976]. Все още воюващи на Запад, германците са изправени пред нарастващ балтийски национализъм, а денонсирането на Брест-Литовския договор като част от споразумението за примирие от 11 ноември 1918 г. предоставя реален шанс за латвийците [Jēkabsons, Ē. 2018 a]⁴. В този контекст декларацията за независимост на Латвия от 18 ноември 1918 г. е логична и разбираема. Връщайки се към основната тема, бих формулирал следния въпрос: Могат ли да бъдат открити преки и (или) косвени връзки между българския и латвийския път в края на Първата световна война?

На първо място, бих подчертал немските стратегически цели и действия през лятото и есента на 1918 г. на Балканите и в Балтийския регион. Съвсем очевидно е, че през лятото на 1918 г. Германия разкъсва силите си, действайки в няколко направления и подценявайки ролята на Солунския фронт. През 1917 и най-вече през 1918 г. немското командване не отговаря на исканията на българите за помощни войски, тъй като е твърде ангажирано на Западния и Източния фронт, вкл. и в Балтийския регион. Всъщност Германия планира операция срещу Петроград и Мурманск през лятото на 1918 г., за да елиминира заплахата от дългосрочно разполагане на войските на Антантата в региона [Holger, H. 1973]. Политически германците подкрепят независимостта на Финландия и експулсирането на интервентските сили от Северна Русия. Нещо повече, Германия цели да сложи край на болшевишкото управление и да възстанови монархията в Русия. Освен това кайзер Вилхелм II преследва определени династически амбиции в района на

⁴ Познавайки се на някои архивни документи, авторът анализира сложната ситуация в Латвия през 1918–1919 г., както и ходовете на Германия за поддържане на силни позиции. Дори след изтеглянето на германските войски от основните латвийски градове, германското командване и политика се опитват да го оставят под руски контрол, като по този начин предотвратяват както влиянието на руските болшевики, така и да подкопаят английските и френските позиции в латвийските земи. Редица документи свидетелстват за националните настроения на латвийците и за силните опозиционни настроения както срещу немското, така и срещу руското влияние.

Балтика⁵. Не на последно място, предоставяйки военна и материална помощ на Финландия, немското командване преследва установяване на стратегически позиции в Баренцево море, както и бъдещи доставки на важни суровини. Взаимодействието на тези стратегически съображения формира сложната балтийска политика на Германия през 1918 г. [Baumgart, W. 1966, p. 98] и поставя на заден план интересите на Германската империя в Югоизточна Европа и на Балканите. Защо?

Според мен, защото очакваните ползи са далеч по-значителни от тези в Югоизточна Европа. По това време Балканите вече са, в основни линии, исторически, политически и териториално разпределени, докато разпадането на Руската монархия и руската гражданска война създават благоприятни условия за намеса и за разпределяне на това огромно имперско наследство. Или поне така изглежда през 1918 г. Окупацията на Архангелск от английски войски през юли 1918 г. допълнително насочва германските приоритети на североизток, но войските, подготвени за операция на север – към Петроград и Мурманск, са крайно необходими за укрепване на Южния и Западния фронт през втората половина на август 1918 г. На 21 септември 1918 г. германският флот получава заповед за отмяна на планираната операция към Петроград и Мурманск поради усложняване на военната обстановка на Запад. Шест дни по-късно Върховното командване на немската армия разпорежда незабавно да се прекрати всякаква подготовка по операцията за дебаркиране в Северозападна Русия [Holger, H. 1973, p. 351; Fletcher, W. 1976].

В тода на тези ръзсъждения можем да заключим, че преките и дълготрайни последици от Руската революция и от договора от Брест-Литовск водят косвено до пробива при Добро поле от 15 септември, Солунското примирие от 29 септември 1918 г. и до българската катастрофа. От друга страна, тези събития и процеси пряко и косвено въздействат върху политическата и военната ситуация, в която е провъзгласена латвийската независимост. Така българската драма от есента на 1918 г. се разиграва паралелно с раждането на Латвийската република.

⁵ Обединеното Балтийско херцогство е германски политически проект, предложен през април 1918 г., след официалното обявяване на независимостта от латвийци и естонци. Но това е предшествано от други събития от 1917 и началото на 1918 г. Латвийският временен национален съвет се основава на Закона за самоуправлението, който руското временно правителство дава на Латвия на 5 юли 1917 г. На 30 ноември 1917 г. Съветът обявява автономна Латвийска провинция, а независимата Латвийска република е обявена на 15 януари 1918 г. Поражението на Германия през Първата световна война през ноември 1918 г., последвано от поражението през 1919 г. на частите от немския *Baltische Landeswehr* и на *Freikorps*, слага окончателен край на проекта Обединено Балтийско херцогство.

Без съмнение Франция и Британската империя също изиграват важна роля и силно повлияват върху българския и латвийския път през есента на 1918 г. Без да пренебрегваме факта, че инициативата, основното планиране и осъществяването на пробива на Южния фронт при Добро поле на 15 септември 1918 г. са осъществени от френското командване и войски със сръбска подкрепа, трябва също да подчертаем важната роля на английската армия, флот и дипломация във въпросните събития. Въпреки че англо-гръцката атака срещу българските позиции при езерото Дойран от 18–19 септември 1918 г. се проваля и завършва с тежки загуби за англичаните, тя изиграва важна роля при разпадането на българския фронт, тъй като не позволява прехвърлянето на боеспособни части за спиране на пробива при Добро поле. Важно е също да подчертаем решавашото френско влияние в налагането на условията по Солунското примирие от 29 септември и излизането на България от войната. На следващо място, Франция преследва стратегически цели на Балканите и позицията на България в следвоенната система не е само резултат от поражението и колапса през септември 1918 г. Френските военни и политически стратегии възлагат на сърбите, хърватите и словенците ролята на надеждна бариера пред немските и австро-унгарските стремежи към Адриатическо и Черно море. Също така, Франция разглежда Румъния като стабилна бариера срещу стремежите на германския империализъм към Близкия изток, както и срещу руското болшевишко влияние след 1917 г. Всичко това води до политическата изолация на Унгария, България и Турция и до вълната на реваншизъм и ревизионизъм две десетилетия по-късно [Dimitrova, S. 2013, p. 29].

В същото време дългосрочната политическа стратегия на Великобритания съвпадна със стремежите на латвийците към национално самоопределение. През 1918 г. ситуацията в Балтийския регион привлича все по-силно британските интереси [Hiden, J. 1988, p. 373]⁶. Първата дипломатическа среща между британското дипломатическо представителство в Русия с естонски и латвийски представители се осъществява през януари 1918 г. Струва си да се отбележи, че по това време британската политика все още не рискува с подялба на своя бивш съюзник Русия. След срещата Линдлей докладва в Лондон, че ако естонците и латвийците успеят да установят своята независимост, то тя трябва да

⁶ Авторът твърди, че целта на британските интереси в Балтийския регион и по-специално в Латвия била да се държи болшевишка Русия далеч от Германия. В заключение се подчертава, че през този период Германия не била разрушителен, а по-скоро конструктивен фактор в Балтийския регион. Авторът също отбелязва, че съперничеството между Германия и Англия е проява на борба за контрол върху важни търговски пътища и пазари.

бъде в блок със Скандинавия, Финландия, и може би Полша. Официалната английска позиция е наглед консервативна, но всъщност насърчава естонци и латвийци [Fletcher, W. 1976, p. 134]. На 23 октомври 1918 г. в Лондон е проведена среща с историческо значение между латвийския представител С. Миеровиц и британския министър на външните работи А. Балфур. Резултатът е фактическо признаване на латвийската независимост, а политическите мотиви зад това имат за цел възстановяване на Източния фронт в противовес на немските интереси и влияние. На 11 ноември, в самия ден на примирието с Германия, Балфур информира Латвийския национален съвет за намеренията на британците да подкрепят независимостта на Латвия [Fletcher, W. 1976, p. 135]⁷. Освен това на 17 декември Балфур обещава солидна британска военноморска подкрепа, оръжие и военно оборудване за отбраната на Латвия. Основната причина е, че по това време Червената армия напредва в Латвия с такава скорост, че френският военен наблюдател генерал Дю Кан иска от френския министър-председател Жорж Клемансо разрешение за въоръжаване на немските войски, които все още не са напуснали Латвия, за да спрат настъплението на болшевиките. Докато Червената армия напредва към Рига, Лойд-Джордж, който е притиснат между военните, икономическата криза и общественото мнение, нарежда на Британското адмиралтейство да изтегли британските военноморски сили от Балтика до 31 декември 1918 г. Това политическо решение е повлияно и от решението на американския президент Уилсън да изтегли американските интервенционните войски от руска територия. Вследствие от това решение британските кораби напускат пристанището на Рига, а първият латвийски министър-председател Карлис Улманис бяга с правителството на северозапад, в пристанищния град Лиепая. Въпреки британското оттегляне от Рига и Талин Латвия и Естония получават независимост с активното съдействие и подкрепа на британската политика и с британска военна помощ. Младата латвийска армия също

⁷ Според Флетчър, Великобритания използва политическия вакуум в региона на Източна Балтика с очевидния крах на Германската и Руската империя в края на 1918 г. Докато британците изразяват съчувствие към националната независимост на балтийските народи, те осъзнават, че бъдеща силна Русия или възродена Германия може в бъдеще отново да постави ръка над Източна Балтика. Нещо повече, британците виждат реална опасност от немско-руска комбинация в следвоенния свят. Това заплашва с нарушаване на баланса на силите в Балтийско море и с нова война, в която Великобритания може да бъде губеща. Следователно Великобритания рискува с подкрепа за балтийските държави с надеждата, че те ще образуват буферна зона, съвместно с Полша, и по този начин ще държат разделени руснаците и немците.

допринесе значително за утвърждаването на латвийската независимост в периода 1918–1920 г. [Jēkabsons, Ē. 2018 b, p. 473].

В заключение бих обобщил следното. Двамата случая – български и латвийски – се различават по своите специфични характеристики, но в крайна сметка са резултат от общи събития и процеси. Проектът за германско Балтийско херцогство е мощен фактор за мобилизиране на националното самоопределение на латвийци и естонци и за подкрепата на Антантата за тяхната кауза. По същия начин германското стратегическо решение, което спря българската офанзива за изгласване на англо-френските войски към Солун през есента на 1915 г., преследва ясна политическа и военна цел – да задържи българите във войната и да привлече войски от Антантата на Южния фронт, като облекчи немците на Западния фронт. Това обаче се оказва погрешно решение, тъй като при повторното влизане на Румъния във войната през 1918 г. българите не разполагат с достатъчно сили и резерви, за да действат успешно на два фронта. По същия начин политиката за запазване на немските интереси и господство в Балтийския регион води до силни антигермански настроения и до независимостта на Латвия.

И в двата случая наблюдаваме подценяване на националните очаквания и перспективи за българи и латвийци. Германската политика и военното командване подценяват ясната информация за загуба на реални военни способности и морал сред Българската армия и общество през лятото на 1918 г. По подобен начин Германия подценява не само националната решителност на латвийци и естонци, но също така ролята на Великобритания, Франция, САЩ и дори на рухналата Руска империя. В края на войната латвийците е в състояние да водят преговори и бяха подкрепени от британската дипломация и действията на британския флот, тъй като регионът все още беше под силен руски и германски натиск. В същото време България, вече излязла от войната, е в пълна изолация и не може да разчита на солидна дипломатическа или военна подкрепа. Ето защо краят на Първата световна война и следвоенната система да причина и за появата на независима Латвия, и за втора национална катастрофа в историята на съвременна България.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Публикации/Publications

Димитрова, С. 1998 – Снежана Димитрова. Възстановяване... репарации...гаранции...: Франция и балканските славянски държави септември 1918-януари 1920. Благоевград, 1998. [Snezhana Dimitrova. Vazstanovyavane...reparatsii...garantsii...: Frantsia i balkanskite slavyanski darzhavi septemvri 1918-yanuari 1920. Blagoevgrad, 1998].

Марков, Г. 2006 – Георги Марков. Голямата война и българската страна между Средна Европа и Ориента. София, 2006. [Georgi Markov. Golyamata voyna i balgarskata strana mezhdu Sredna Evropa i Orienta. Sofia, 2006].

Петков, П. 1970 – Петко Петков. САЩ и България 1917–1918. – Годишник на Софийския университет, Исторически факултет, 73, 1979, 63–108. [Petko Petkov. SASht i Bulgaria 1917–1918. – Godishnik na Sofiyskia universitet, Istoricheski fakultet, 73, 1979, 63–108].

Baumgart, W. 1966 – Winfried Baumgart: Deutsche Ostpolitik, 1918: Von Brest-Litowsk bis zum Ende des Ersten Weltkrieges. Vienna and Munich, 1966.

Chadwick, E. 1999 – Elizabeth Chadwick. Neutrality's Last Gasp? The Balkan Wars of 1912–1913. – Journal of Armed Conflict Law, Vol. 4, No. 2 (December 1999), 169–194.

Dimitrova, S. 2013 – Snezana Dimitrova. For Social Justice and Welfare: Hunger, Diseases, and Bulgarian 'Women's Revolts' (1916–1918). – In: Höpken, Wolfgang/Meurs, Wim van (eds.). The First World War and the Balkans – Historic Event, Experience and Memory. Munich, 2015, 13–16.

Hall, R. 1996 – Richard Hall. Bulgaria's Road to the First World War. Boulder, Colorado, 1996.

Hall, R. 2000 – Richard Hall. The Balkans Wars 1912–1913, Prelude to the First World War. London, 2000.

Hall, R. 2010 – Richard Hall. Balkan Breakthrough, the Battle of Dobro Pole 1918. Bloomington, 2010.

Helmreich, E. 1966 – Ernst Helmreich. The Diplomacy of the Balkan Wars 1912–1913. New York, 1966.

Herwig, H. 1973 – Holger Herwig. German Policy in the Eastern Baltic Sea in 1918: Expansion or Anti-Bolshevik Crusade? – Slavic Review, Vol. 32, No. 2 (Jun., 1973), 339–357.

Hiden, J. 1988 – John Hiden. From War to Peace: Britain, Germany, and the Baltic States. – Journal of Baltic Studies, Vol.19, No. 4 (Winter 1988), 371–392.

Jēkabsons, Ē. 2018 a – Ēriks Jēkabsons. Stāvoklis Latvijā 1919. gada jūlijā: Lielbritānijas pārstāvju viedoklis. – *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture* 2018/5, 131–145.

Jēkabsons, Ē. 2018 b – Eriks Jekabsons. Military Processes which led to Latvia's Statehood (1918–1920). – In: Jānis Stradiņš, Viktors Hausmanis et al. (eds.) Latvia and Latvians. Collection of scholarly articles. Vol. II, Riga 2018, 445–475.

Laserson, M. 1943 – Max Laserson. The Recognition of Latvia. – The American Journal of International Law, Vol. 37, No. 2 (Apr., 1943), 233–247.

Malešvić, S. 2012 – Siniša Malešvić. Wars that Make States and Wars that Make Nations: Organised Violence, Nationalism and State Formation in the Balkans. – *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv für Soziologie*, Vol. 53, No. 1 (2012), 31–63.

Mamatey, V. 1953 – Mamatey, V. The United States and Bulgaria in World War I. – *The American Slavic and East European Review*, Vol. 12, No. 2 (Apr., 1953), 233–257.

Minchev, D. 2005, 133 – Dimitür Minchev. The Bulgarian Army at the Salonica Front. – In: Institute for Balkan Studies (ed.). *The Salonica Theatre of Operations and the Outcome of the Great War*, Thessaloniki, 2005, 122–140.

Parrot, A. 2002 – Andrew Parrot: The Baltic States from 1914 to 1923: The First World War and the Wars of Independence. – *Baltic Defence Review*, 8, Volume 2/2002, 131–158.

Sullivan, Ch. 1976 – Charles Sullivan. German Freecorps in the Baltic, 1918-1919. – *Journal of Baltic Studies*, Vol. 7, No. 2 (Summer 1976), 124–133.

Von Falkenhayn, E. 1920 – Erich von Falkenhayn. *The German General Staff and its Decisions 1914–1916*. New York, 1920.

Von Hindenburg, P. 1920 – Paul von Hindenburg. *Out of my Life*. London, 1920.

Von Ludendorff, E. 1919 – Erich von Ludendorff. *Ludendorff's Own Story*. New York, 1919.